

Умберто УРБАНИ

„ЉУБАВ У TOSCANI“ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ*

Милош Црњански, професор у једној од београдских гимназија, који је недавно поново добио награду друштва „Цвијета Зузорић“ за књигу „Ирис Берлина“, у последњих дванаест година наметнуо се пажњи југословенске публике „Лириком Итаке“ и „Антологијом кинеске лирике“, „Песништвом старог Јапана“, „Јадранским плажама“, „Боком которском“, „Причама о мушком“ и романима „Дневник о Чарнојевићу“ и „Сеобе“. Штавице, овај потоњи је можда најбољи роман који се појавио у Југославији после рата, раме уз раме са „Вуцима“ Цихлара Нехајева.

И поводом недавног дела Милоша Црњанског, „Љубав у Toscani“, југословенска штампа је била пуна похвала. Ево шта је о њему, на пример, писао љубљански „Словенец“: „Не ради се о бедекерској литератури! То је књига лирске поезије којој у нас нема равне. Тек је у овој књизи Црњански приказао сву оштрину свог погледа. „Љубав у Toscani“ би требало да буде узор свима који намеравају да своје путне утиске ставе на хартију. То је дело *par excellence!* Морам да нагласим да је Црњански начинио прави подвиг. Док други народи имају путописа у изобиљу, Црњанског на писање није потакла традиција. Први који је међу Србима писао путописе био је Љубомир Ненадовић у шестој деценији прошлог столећа; за своје време писао је добро, али данас је готово без значаја. У овом жанру су се касније окушали и други, али без нарочитог успеха. По мом мишљењу Црњански је данас, на овом пољу, најсјанији српски па и југословенски писац. Аутор добро познаје антику, грчке и латинске писце и песнике и на нарочит начин италијанску средњовековну уметност. Ту и тамо присећа се Бареа, Бајрона, Монтења, Буржеа, Тена, Гетеа, Стендала, Франса, Кавалкантија и многих других који су са ентузијазмом писали о Италији. Међутим потребно је напоменути да Црњански, за љубав пластичности и одважних метафора често обешчашћује чедност. На понеким је странама чак и повредио католички осећај“.

Критичару највећих југословенских католичких новина би се могло замерити, између осталог, да је заборавио путописе Јове Дучића и да се — што се тиче аутора „Љубави у Toscani“ — ограничио

* Rivista di letteratura slave, Roma, 1930, V, 4.

на уобичајене баналне фразе и на уобичајена општа места и да није чак ни нагласио оно што је суштинско у књизи Црњанског. Католичком критичару би се чак могло и пребацити да — бар са своје тачке гледишта — није био претерано строг судија српско-православног писца, ако се мисли на „пластичне“ странице које песник Црњански посвећује љубавима сијенског песника Чека Анџолерија и уметности Кавалера Содоме званог Матачо, на којима Црњански велича „страсног цртача ногу, бедара и груди падавичаве свете Катарине сијенске“. Говорећи о Матачовој „Еви“, српски писац потврђује да „Ева“ „са голишавошћу обливеном дугом косом, уснама извијеним и ногама киренејских Венера, анадиомена, вреди више од свих жена ренесансног сликарства“.

Али треба и признати да је Милош Црњански схватио угледање на Рафаела и Леонарда боље од свих сувопарних уметничких критичара који су, да би осудили разблудног сликара „Брачне ноћи Александра и Росане“, толико славили „интелектуалну композицију“ фламанских сликара.

Матачо је, истиче Црњански, умео да сједини дух и тело; умео је да стоји непознато, бескрајно, неодређено, са дражима пролазне насладе, у очекивању будућег доба у којем ће сјати свиленозелени валер споја духа и тела.

Није довољно ни — као што чини критичар „Словенеца“ — величати Црњансково познавање антике а нарочито италијанске средњовековне уметности и познавање писаца који су се пре њега бавили Италијом.

Много је занимљивије, по мени, открити да Милош Црњански све њих прекорева, штедећи тек помало Анатола Франса и признајући да „једини који беше достојан да пише о Италији... био је Stendhal. Сви остали пишу рекламе музеја“.

Као доказ да је Милош Црњански проматрао Италију непристрасно и искрено довољан је овај карактеристичан одломак: „Његова екселенција Goethe застаје и у селима, ако му само јаве да има неки класичан споменик; проводи дане пред фасадама Vicenze, а крај Assisia, крај Истока, 'колевке љубави' пролази без и једног погледа за Perugia, Фрањевачку готику, Giotta и дивну Sv. Clara... Bourget путује као добар католик, а Barres описује ванредни, перверзни барок. Тамо, где Симондс налази пустињу и на смрт осушене калуђере, видео сам својим око парне плугове, а од маларије ни трага. Италије, оне из путописа, и нема.“

Ове последње речи српског писца призивају у мени многе предивне странице и многе епохе које показују да је поглед Црњанског, премда заслепљен чудима које су створили Дучо, Мартини, Кверчи, Канова, Никола Пизано, готово испуњен свом лепотом коју су створили Бог и уметници у Умбрији и Тоскани, да је поглед Црњанског умео да подједнаким ентузијазмом обухвати чак и оне живе слике које ствара сам живот на лицу данашње Италије.

„За време мог бављења у Pisi“, пише југословенски песник, „Pisa је победила у фудбалу Genova. Једино што је било шарено беше дочек непрекидних трка што су велосипедом јуриле кроз Италију, од Милана до Болоње, до Рима, Напуља, па натраг, чак до Доломита.“

Град је урлајући дочекао тркача, бледог и прашњавог, на точку, мокре косе и измучена лика, што је улетео у плесак, цвеће и пољупце гомила. Побеђивао је већ осму годину, свако пролеће, и његово име орило се кроз расцветану Toscanu победоносно: Girardengo, Girardengo.“

Милош Црњански се диви и младим витким Toscanцима, које упоређује са светим Борћем, диви се девојкама које вечером пролазе, поздрављане звоњавом, диви се лепим официрима који су се скупили у Перуђи на великим маневрима, диви се изложби и трци аутомобила у Фиренци и диви се утакмици хидроплана у Равени.

„Љубав у Toscani“ Милоша Црњанског наводи нас на размишљање о Гогољевој „Химни Италији“, о Јану Марији Пљохару Булија Зејера, о одама и драмама Антонија Тресића Павичића, о суптилним лирикама Силвина Сарденка, о „Римским бреговима“ Недјелка Сүботића, као да Италија не престаје да нарочито утиче на мистичну љубав загонетне словенске душе.

Неопходно је навести речи Милоша Црњанског које нам откривају осећаје који су га довели у Италију и који одсликавају оно што је суштина његове „Љубави у Toscani“:

„Још се горко јео хлеб у нашим равницама и умирало, између говеда, крстећи се сасушеном руком. Обузела ме беше, као несвест, нека извесност да је време поћи онамо где ми се мисли морају јавити јасније и блаже, без оних завејаних висоравни галицијских, са грмљавином топова, које још увек, ноћу, сањам. Треба поћи, научити, изучити љубав и благод, јер, ето, живот нам је постао јалов, измучен, страхан...“

А на другом месту пише песник: „Љубав сам тражио, само сам за њу питао, због ње сам путовао“.

Предивне је странице Милош Црњански посветио и „фиорентинској госпођици *Vici* Портинари“ да би приказао сав апсурд алегоричке интерпретације „*Vita Nuova*“ и закључио да чак и у овом Алигијеријевом љубавном дневнику — доцније приређеном за ширу јавност — постоји, као основ свему, само љубав. Одличан познавалац епохе „новог и слатког стила“ коју су увели Гвидо Кавалканти, Чино да Пистоја, Дино Компањи и Данте Алигијери, Црњански је показао да зна све коментаторе Великог Песника све до Кардучија и Д'Анконе.

Завршићу једним кратким збиром мисли које су ме на страницама Црњанског највише дотакле: „Узалудан назив *la renaissance avortee*... Нема прекида између XII и XIV века... Свет се љуба и разлива, узалуд за смртник милује: једина тачка што се не миче и сја остаје зачеће... Само девојачка љубав је непомична, остало је све мутна игра... Везујмо свет и не распарчавајмо га. Треба га грлити као једно драго, недељиво брдо; смрти су пролазне, а битке шарени лептирови; али ведрине су вечне... Љубе ли се редом средоземне обале, укус је један исти. Везујмо мисли и не расплићимо их; мешајмо питагорејске са готским; угушимо у себи хришћанске, провансалске и семитске... Негде, под завејаним и слебеним Кавказом, поделише се светлост и мрак, брзо, као што се разилазе два коњаника на Памиру; добро и зло се поделише, и обасјаше дрвеће и

камење и земљу. Али слатки облик, што се затим јави, облик тела голог, сахранише у дубок сан Словенства. Непомично, златом оковано, лежаше, док смо над њим мрмљали и појали мрачне, грчке речи...“

Можда ће ове мисли, мада овако напабирчене могу да изгледају загонетне, бити у стању да открију пуно значење „Љубави у Toscani“ српско-православног писца Милоша Црњанског, успешније него што сам то ја покушао да учиним.

Сигурно је да је Милош Црњански нашао оно што прави песници умеју да пронађу у свим стварима: нашао је ону љубав коју је желео да тражи у Италији и коју је умео да опише у својој прелепој књизи.*

Превод са италијанског:

Зоран КУСОВАЦ

* Преводилац је преузео цитате путописа „Љубав у Toscani“ према издању из 1966. године.